

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

КОЧКОДАН ВІРА РУСЛАНІВНА

УДК 070:930.2:061.2-055.2 (477.83/.86):1-11

**ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ
ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ (1884 – 1939)**

Спеціальність 07.00.06 – історіографія, джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дрогобич – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історіографії і джерелознавства Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор політичних наук, кандидат історичних наук
Дерев'янка Сергій Миронович
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
професор кафедри політичних інститутів та
процесів, Заслужений працівник освіти України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, доцент
Степанчук Юрій Степанович
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри історії та культури України;

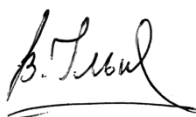
кандидат історичних наук, доцент
Лазурко Лідія Миколаївна
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
доцент кафедри історії України.

Захист відбудеться 27 грудня 2019 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 36.053.03 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, Львівська область, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, ауд. 20.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://dspu.edu.ua/science/specialized/history/disertation/> та в бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (82100, Львівська область, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2).

Автореферат розісланий 26 листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор історичних наук, доцент

В. І. Ільницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Жіночий рух у Галичині – одне з унікальних явищ суспільного життя краю 1880-х – 1939 рр. Репрезентативними для вивчення генези та специфіки його розвитку, впливу на політичне, соціально-економічне, релігійне та культурно-освітнє життя регіону є періодичні видання. Вони займають вагоме місце за чисельністю та інформативною значущістю серед усього комплексу джерел вивчення феміністичного руху. Їх дослідження дає змогу, по-перше, більш повно розкрити не тільки сутність жіночого руху загалом, але й життя окремої суспільно активної жінки (як індивідуального явища). По-друге, періодика допомагає дослідникові досягнути як стан феміністичного руху в політично ключових містах Галичини, так і особливості його вияву у повітах. По-третє, не менш важливою є наявність у пресі не лише фактичного матеріалу, але й оцінних суджень пересічного громадянина як основи формування певної думки в суспільстві про події, пов'язані із жіноцтвом.

Актуальність дослідження зумовлена й тим, що у процесі побудови громадянського суспільства в Україні важливим є застосування досвіду діяльності жіноцтва, його боротьби за свої політичні та освітні права. Практично значущим видається вивчення з цією метою досвіду використання преси як масового джерела, засобу відображення багатоманітної діяльності жіночих товариств та пропагування національних ідей українства в умовах відсутності власної державності. Виявлений та проаналізований новий пресовий матеріал збагатить джерельну базу української історії феміністичного руху та стане для сучасних жіночих об'єднань важливим орієнтиром в організаційній та громадсько-культурній праці.

Пожвавленню інтересу до цих проблем повинна сприяти підготовка до відзначення у 2021 році 100-річчя з часу проведення об'єднавчого з'їзду жіночих організацій Галичини, Наддніпрянщини, Буковини, Волині, Закарпатської України, який підтвердив створення Всеукраїнської організації «Союз українок» – найвпливовішого і найчисленнішого жіночого товариства краю. Таким чином, обрана для вивчення тема актуальна в науковому сенсі та має вагоме суспільне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до наукової програми факультету історії, політології і міжнародних відносин Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Етнополітичні та етнокультурні процеси в Галичині у кінці XIX – середині 40-х рр. XX ст.: джерела та історіографія» (номер державної реєстрації – 0113U005479).

Об'єктом дослідження є сукупність періодичних видань, які впродовж останньої чверті XIX ст. – у першій половині XX ст. (до 1939 р.) виходили в Галичині й висвітлювали діяльність жіночих товариств краю (проаналізовано 101 найменування періодики, з них 20 – польськомовної, 81 – україномовної).

Предмет дослідження – особливості відображення пресою становлення та організаційного оформлення жіночих товариств, їх громадсько-політичної, соціально-економічної і культурної діяльності.

Мета дисертації полягає в тому, щоб здійснити комплексний аналіз україно- та польськомовних часописів як джерел вивчення історії організованого жіночого руху в Галичині від його виникнення до згорання з початком Другої світової війни.

Поставлена мета зумовила необхідність реалізації таких **завдань**:

- вивчити стан наукового дослідження історії жіночих організацій та періодичної преси Галичини, з'ясувати її джерелознавчий потенціал, відтворити особливості методології дослідження;
- здійснити систематизацію виявлених та опрацьованих періодичних видань, запропонувати та обґрунтувати їх класифікацію;
- увести до наукового обігу нові джерела – не досліджені раніше видання та окремі матеріали (зокрема, документи повітових філій польських товариств);
- розкрити специфіку відображення у пресі жіночого руху в Галичині залежно від ідейних переконань видавця, місця, періодичності та часу виходу видання тощо;
- дослідити та порівняти особливості подання інформації про жіночі товариства в україно- та польськомовній пресі;
- проаналізувати відображення організаційних засад та розбудови жіночих товариств на сторінках жіночих і громадсько-політичних періодичних видань;
- систематизувати й узагальнити матеріали польської та української преси про громадсько-політичну, соціально-економічну та культурну діяльність жіночих товариств, встановити їхню джерельну цінність;
- здійснити статистичний аналіз отриманої інформації.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1884 до 1939 років. Нижня межа зумовлена початком виходу у пресі повідомлень про створення у м. Станіславові (нині – Івано-Франківськ) Н. Кобринською першого українського національного жіночого товариства під назвою «Товариство руських жінок» на західноукраїнських землях. Верхня межа пов'язана із заборонаю діяльності жіночих організацій після встановлення радянської влади на Західній Україні на початку Другої світової війни, що призвело до закриття більшості досліджуваних періодичних видань.

Територіальні межі охоплюють історичний регіон – Східну Галичину – (з кінця XVIII ст. – частину Королівства Галичини та Лодомерії) у складі Австрійської (Австро-Угорської імперії); з 1918 р. Львівське (1918), Станіславівське (1920) та Тернопільське (1920) воєводства у складі Другої Речі Посполитої (нині – території Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей України).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що це одне з перших комплексних, узагальнювальних і систематизованих досліджень відображення

у пресі створення та діяльності жіночих товариств у Галичині як цілісного самостійного явища.

Уперше здійснено класифікацію періодичних видань з досліджуваної проблематики, залучено до вивчення історії жіночого руху польськомовну періодику (20 найменувань), зіставлено висвітлення процесів організації та діяльності жіночих товариств на сторінках громадсько-політичних часописів. У процесі дослідження узагальнено з використанням методу контент-аналізу та відображено у формі діаграм кількісні характеристики повідомлень преси про жіночі товариства, сформовано таблиці витягів із матеріалів періодики про Український жіночий конгрес.

Поглиблено науково-методичні підходи до аналізу преси. Отримали подальший розвиток окремі теоретичні аспекти наукового аналізу галузевої періодици (за тематичною спрямованістю) та вироблені історичним джерелознавством підходи до з'ясування інформативних можливостей матеріалів періодичних видань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть становити інтерес для вчених-істориків, політологів, пресознавців, культурологів, краєзнавців, для тих, хто цікавиться історією жіночих товариств. Здійснене наукове дослідження може бути використано при написанні підручників і навчальних посібників з історії України; стати основою для спецкурсів. Матеріали та узагальнення дослідження можуть допомогти сучасним жіночим товариствам у їхній організаційній розбудові та повсякденній роботі.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації представлені у доповідях на наукових конференціях різного рівня. Серед них: *міжнародна* «Утвердження українського цивілізаційного простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку» (Ужгород, 2016 р.); *всеукраїнські*: «Митрополит Андрей Шептицький в релігійно-церковному і громадсько-культурному житті України» (до 150-річчя від дня його народження, Івано-Франківськ, 2015 р.), «Теорія і практика актуальних наукових досліджень» (Одеса, 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 9 наукових статтях, у тому числі: п'ять – у фахових виданнях України, одна – у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus, а також 3 статті у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (1218 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 308 сторінок, з них основного тексту – 191 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт та предмет, окреслено хронологічні та територіальні межі роботи, методологічну основу, структуру, наукову новизну та практичне

значення отриманих результатів, подано інформацію про наукову апробацію дослідження.

У першому розділі – **«Історіографія, джерела та методологія дослідження»** проаналізовано стан наукової розробки теми, охарактеризовано джерельну базу та з'ясовано методологічні засади дослідження.

У підрозділі 1.1. – *«Стан наукового опрацювання теми»* встановлено, що вивчення української преси почалося в кінці XIX – на початку XX ст. Перші дослідники історії національної періодики О. Маковей, І. Франко, М. Грушевський, В. Щурат, М. Возняк здійснили спроби її періодизації, обґрунтували принципи і функції публіцистики. У цей же час з'являються статті про часописи суто бібліографічного характеру та початкові проби власне «жіночого пера».

У 20 – 30-х рр. XX ст. зацікавленість жіночими виданнями зростала як з боку самих активісток, так і з боку чоловіків. У своїх розвідках вони не тільки коротко характеризували видання, але й намагалися зрозуміти потреби читачок, визначити вплив преси на їхню свідомість.

Щодо польської періодики, то її перші дослідження у вигляді опрацювання окремих газет припадають на перше десятиліття XX ст. Відомими дослідниками цього періоду були В. Надольський, М. Фелінський, С. Залеська. Вони вивчали, здебільшого, наукову, спеціалізовану та партійну пресу і при цьому наводили спостереження щодо жіночих видань.

Серед праць закордонних науковців українського походження слід виділити студії С. Наріжного, Ю. Тернопільського, А. Животка. У них наведено пресову термінологію, форми видань, періодизацію, статистичні дані тощо. Так, А. Животко вперше розглянув жіночі видання як окрему групу преси.

Закордонні українські дослідниці І. Книш, М. Залеська-Онишкевич, Л. Волинець та ін. велику увагу приділяли жіночим виданням, проте не систематизували їх. У їхніх розвідках недостатньо висвітлювалася преса власне жіночих товариств, за винятком «Союзу українок».

У радянській Україні праці про пресові видання характеризувалися високим рівнем ідеологізації. Винятком є публікація В. Ігнатієнка, у якій він дав чітке визначення поняттю «преса», дослідив історичні умови її розвитку, здійснив статистичну обробку періодики. Історію українських видань також розробляли О. Дей, І. Дорошенко, М. Нечиталюк, В. Рубан та ін. Однак, загалом жіночій пресі західноукраїнських земель вони не надавали великого значення.

За роки незалежності України дослідження періодики збагатилися кількісно та якісно. Сучасні праці характеризуються вузькою спеціалізацією за принципами хронології, фаховості, регіональності тощо. Найбільш вивченим у наукових публікаціях є період другої половини XIX – першої половини XX ст. і переважно видань Галичини, особливо «Діла» та «Нової Зорі».

Дослідження жіночої преси за останні два з половиною десятиліття істотно поживалися. Найбільше у цій галузі зробили В. Передирій, О. Сушкова, С. Кость, П. Дутчак, М. Комариця, Л. Шологон та ін. Науковий

внесок у вивчення історіографії феміністичного руху міжвоєнного періоду здійснив дрогобицький учений В. Футала.

Загалом, на сучасному етапі аналізуються видання окремих регіонів, передумови виникнення періодики, особливості її розвитку та функціонування, значення преси як історичного джерела. Їх праці характеризуються багатим фактологічним матеріалом про видавців, редакторів, зміст, долю часописів.

Змістовну інформацію про жіночу періодику у контексті аналізу феміністичного руху подають українська закордонна дослідниця М. Богачевська-Хом'як і науковці з міст Львова та Івано-Франківська О. Маланчук-Рибак, М. Дядюк, Б. Савчук, та ін. Ними широко використані публікації видань як джерельний матеріал для вивчення розвитку галицького жіноцтва, проблематики феміністичних часописів, дослідження актуальних питань тодішнього суспільно-політичного життя українських земель та міжнародного жіночого руху.

Праці польських науковців, опубліковані впродовж 1940 – 1991-х рр., вирізняються значним фактичним матеріалом, але недостатнім його аналізом. Вивчаючи пресу Галичини, автори здебільшого обмежувалися містом Львовом, не приділяючи достатньої уваги іншим населеним пунктам.

Серед сучасних дослідників польської преси особливо вирізняються Є. Яровецький та М. Коласа. Для характеристики часописів вони застосовують власну періодизацію, їхні праці багаті джерельним та історіографічним матеріалом, відзначаються ґрунтовністю висновків. Польська жіноча преса перебуває у сфері зацікавлень М. Павлюх, Є. Франке, К. Орецької, К. Лозовської-Марцінковської. Доробки цих науковців характеризуються широким описом проблематики.

Для пошуку джерел до цієї теми істотним є вивчення бібліографічних праць Є. Місила, М. Мартинюка, видань Науково-дослідного центру періодики Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника НАН України (ЛННБУ ім. В. Стефаника), бібліографічних досліджень польських науковців.

Сьогодні провідними центрами дослідження преси є Науково-дослідний центр періодики в м. Львові, Komisja Prasoznawcza PAN у Кракові, Instytut Badań Literackich PAN у Варшаві та ін., а також періодично проводяться українсько-польські конференції.

У підрозділі 1.2. – *«Характеристика джерельної бази та класифікація періодичних видань»* – обґрунтовано поділ виявлених, систематизованих та опрацьованих джерел на дві великі групи: неопубліковані та опубліковані. До першої належать архівні документи редакцій газет і журналів, жіночих товариств, державних органів влади. Основу дисертації склали періодичні видання. Вони зберігаються в окремих установах Національного архівного фонду України, Республіки Польща та в бібліотеках цих держав. Також у дисертації використані джерела особового походження.

Для об'єктивного та комплексного дослідження теми до джерельної бази включені документи і матеріали, які виявлено в Центральному державному

історичному архіві України в м. Львові (ЦДІА України, м. Львів). У його фондах збереглися статuti жіночих товариств (Центральне українське товариство «Союз Українок», «Марійське товариство молоді» та ін.), а також архівні колекції журналів «Жінка», «Нова хата», «Gazeta Lwowska», «Діло» та ін.

У Державному архіві Львівської області (ДАЛО), Державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО) та Державному архіві Тернопільської області (ДАТО) нами виявлено й досліджено примірники жіночих, релігійних, партійних, господарських, загальноінформаційних часописів.

У ДАІФО збереглися фонди окремих товариств, зокрема й жіночих: філії «Союзу українок» у м. Станіслав, філії «Марійського товариства», товариства «Сільський господар» у м. Коломия, «Союзу громадської праці жінок» м. Станіслав. У справах відклалися циркуляри, документи з організаційних та фінансових питань, повідомлення про проведення різних свят тощо.

Відомості про діяльність жіночих організацій «Liga Kobiet» та «Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet» знаходимо в Archiwum Akt Nowych (м. Варшава). Тут же зберігаються окремі польські видання («Głos dziewcząt polskich», «Nowa reforma»).

Найбільша кількість часописів доступна для вивчення у ЛННБУ ім. В. Стефаника, зокрема у відділах періодичних видань імені Мар'яна та Івanni Коців, україніки та рідкісної книги. Істотну допомогу в пошуку періодичних видань сучасним дослідникам надають електронні бази бібліотек.

У підрозділі 1.3. – *«Методологічні основи дослідження»* – обґрунтовано необхідність поєднання методів загальнонаукових і міждисциплінарних, історичних та спеціальних джерелознавчих, що дозволило реалізувати поставлену мету й завдання дисертації.

У процесі джерелознавчого аналізу преси враховувалися методологічні напрацювання М. Варшавчика, Я. Калакури, С. Макарчука та ін., а також підходи до вивчення засобів масової комунікації, які сформульовані у працях українських науковців М. Романюка, М. Житарюка, І. Михайлина, закордонних – В. Пісарека, Т. Фролової, І. Фомічевої, К. Щепаняк та ін.

Застосування методологічних принципів і комплексу сучасних методів аналізу преси допомогло цілісно підійти до вивчення тексту статей, врахувати функціональний, типологічний, жанрово-стильовий, лінгвістичний аспекти. Це дозволило сформулювати розуміння того, як висвітлювалася організація та діяльність жіночих товариств східної частини Галичини досліджуваного періоду. При цьому вдалося виділити жанрово-стильові особливості дописувачів, виокремити певні мовні штампи, метафори, епітети тощо, які використовували автори при згадці про жіночі товариства, визначити спосіб розподілу часописів, виділити рубрики (постійні чи тимчасові), дати оцінку зовнішнього оформлення тексту і, зрештою, проаналізувати зміст статей.

Усі виявлені пресові джерела запропоновано поділити на дві групи: власне жіночу та громадсько-політичну періодику. Для внутрішньої

класифікації джерел першої групи застосовано змістовий, або тематичний критерій, а для другої – критерій «цільової адресності».

Міждисциплінарний підхід дозволив увести до наукового обігу нові дані для розуміння жіночого руху як історичного явища, що сприятиме глибшому розумінню фемінізму як суспільного феномену. Науковий апарат, представлений у дослідженні, дозволив автору отримати науково обґрунтовані результати, досягти поставленої мети, виконати дослідницькі завдання.

У *другому розділі – «Відображення у пресі історії створення та організаційних засад діяльності жіночих товариств»* – досліджено особливості висвітлення засобами преси питань створення, формування структури та розбудови українських і польських жіночих об'єднань.

У підрозділі 2.1. – *«Організаційне оформлення жіночого руху в Галичині на сторінках пресових видань жіночих товариств»* встановлено, що це питання висвітлювалося з різною інтенсивністю впродовж 1880-х – 1939 рр. Це пов'язано із поступовим усталенням українських жіночих товариств. Саме тому в періодиці для жінок в австрійський період мало згадувалося про створення та методи організації їх малочисельних об'єднань, а домінував опис ідеології, мети товариств, необхідності збільшення кількості жіночих спілок і відстоювання їх права на самостійне існування. У міжвоєнний період галицьким українкам вдалося в основному завершити своє організаційне оформлення. Це, безперечно, вплинуло на зростання як жіночої преси, так і повідомлень про емансипаційний рух.

Спільною рисою жіночої періодици був інформаційний характер публікацій про організацію товариств, які вони представляли. Домінували дописи про скликання зборів, з'їздів, наводився перелік резолюцій, які були там ухвалені, тощо. Преса також пов'язувала організаційні питання з проблемами освіти жінок, їх становищем у суспільстві, а згодом – із національними інтересами.

Обсяг публікацій різнився – від кількох рядків до цілої сторінки – залежно від популярності товариства та газети, яка висвітлювала його діяльність. Кожне видання мало спеціальні рубрики, де розміщувалися статті з організаційних питань. Як правило, вони друкувались на перших шпальтах газет і журналів, що свідчило про їх важливу роль в житті спілок. Авторками таких публікацій були очільниці чи активістки жіночих товариств. Важливе місце у виданнях займали матеріали ідеологічного змісту, що сприяло зростанню ролі жіноцтва в громадському житті краю і стало одним із чинників зміни традиційних цінностей, норм і стереотипів щодо українок.

Аналіз дописів досліджуваних часописів дає підстави стверджувати, що жіночі періодичні видання стали базою для своїх товариств у плані обговорення організації, ідеології, оперативного ознайомлення їхніх членкинь і громадськості з різних куточків Галичини зі структурною розбудовою об'єднань.

У підрозділі 2.2. – *«Українська періодика про жіночі товариства»* – проаналізовано пресу різного напрямку та виявлено її високу зацікавленість у розкритті організаційної розбудови товариств. Найбільшу увагу у пресі

приділено українському жіночому об'єднанню східної частини Галичини – «Союзу українок», дещо менше висвітлювалася діяльність «Марійського товариства пань» та «Української захоронки».

У більшості видань товариствам присвячували рубрики різного обсягу: від тематичної колонки до цілої сторінки. Наявність останніх у пресі засвідчує зростання ролі жіночих організацій у західноукраїнському суспільстві, особливо в 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Чимала кількість дописів інформаційного змісту друкувалася в газетах, що належали різним політичним партіям та іншим громадським формуванням краю. Характер інформації про жіноцтво залежав від ставлення до феміністичного руху. Автори публікацій, як правило, не називалися, хоча ймовірно, що про товариства писали їхні учасниці. Найбільшу увагу дописувачів статей привертала завдання й структура жіночих спілок, питання їх ідеологічних засад, емансипації, щорічних з'їздів, методичної роботи, створення й розбудови філій, особливо в малих містечках та селах. Це яскраво видно на прикладі «Союзу українок», про який знаходимо найбільшу кількість інформації.

У підрозділі проаналізовано статті про Український жіночий конгрес 1934 р. Вони засвідчили значну увагу громадськості до з'їзду як до непересічної, важливої події не тільки для жіноцтва, але й для всіх українців; як до ще одного кроку на шляху відродження державності. Оцінки конгресу на сторінках преси були неоднозначними. Висвітлення у публікаціях видань часто переходило в площину гострих дискусій, особливо, якщо вони стосувалися ідеологічних принципів об'єднань.

У підрозділі 2.3. – *«Організаційна розбудова польських жіночих товариств краю за польськими пресовими виданнями»* – доведено, що часописи для жінок, як правило, були друкованими органами певних товариств. Видання оприлюднювали докладні відомості про ті польські об'єднання, чия діяльність була найпоширенішою на території східної частини Галичини, зокрема про «Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet». У публікаціях австрійського періоду основна увага приділялася освітнім і військовим організаціям, у міжвоєнний час – товариствам різного характеру. Останнє, вважаємо, зумовлене поживавленням суспільно-політичного та культурного життя Польщі.

Деякі часописи («Słowo Polskie», «Gazeta Lwowska», «Przegląd Kobiecy» та ін.) мали окремі рубрики для висвітлення організаційних засад товариств, але переважна більшість газет розміщувала публікації у загальних відділах поряд з матеріалами про інші суспільні події.

У повітових виданнях публікувалися аналітичні, а також інформаційні статті про місцеві жіночі об'єднання, рідше – про спілки Львова. Жіноча періодика Кракова та Варшави вирізнялася статтями, що містили організаційні поради й розширений опис структури, відділів, мети, завдань товариств тощо. Високим був професійний рівень авторів згаданих газет.

На відміну від українських видань, польські, як правило, меншу увагу приділяли організації жіночого руху. За стилем викладу інформації часописи

були схожими, а їх статті містили численні цифрові дані про кількісний склад і фінанси жіночих об'єднань.

У *третьому розділі – «Громадсько-політична, соціально-економічна та культурна діяльність жіночих товариств на сторінках української і польської преси»* – висвітлено джерелознавчі аспекти відображення часописами різнопланової праці організованого жіноцтва.

У підрозділі 3.1. – *«Особливості відображення діяльності українських жіночих товариств у власних пресових виданнях»* – показано, що діяльність жіноцтва була різноманітною і широко висвітлювалася на сторінках преси. Найбільш репрезентативними виданнями 1880-х – 1939 рр. з доробку українських галичанок були: «Наша мета», «Мета», «Жіноча доля», «Нова хата», «Жінка», «Руска нива». Увага в них фокусувалась здебільшого на культурно-просвітницькій праці різних товариств, менше – на політичній та соціально-економічній (в австрійський період), що об'єктивно відображає сутність більшості тодішніх жіночих спілок.

У міжвоєнне двадцятиліття часописи продовжили віддавати перевагу публікаціям просвітницької тематики, за нею йшли питання економічного та політичного життя жіночих товариств. Статті на згадані теми мали як аналітичний, так і інформаційний характер. Особливо активно галичанки намагалися долучатися до політичної сфери, інколи брали участь у виборах, але їхні спроби були безрезультатними, оскільки суспільство віддавало пріоритет у цій царині традиційно чоловікам. У питаннях участі в кооперативах та пошуку роботи українки були активнішими, тому кількість публікацій на згадані теми значно зростала. Великий відсоток статей культурно-просвітницького напрямку мав на меті привабити до товариств якнайбільше нових членів. Особливо різнобічно висвітлювалася практична сторона діяльності жіноцтва: організація курсів, свят, вечорів тощо.

У підрозділі 3.2. – *«Українська періодика про громадсько-політичну, соціально-економічну та культурну діяльність жіночих товариств краю»* – доведено, що українська преса останньої чверті XIX – першої половини XX ст. цікавилася різноплановою діяльністю товариств як світського, так і релігійного характеру. Водночас в австрійський та польський періоди помітна основна увага періодики до культурно-просвітницької праці жіноцтва. Відмінним залишався тільки пріоритет тем. Так, у 1880-х – 1918 рр. газети описували здебільшого освітню, видавничу та філантропічну діяльність галичанок; у 1919 – 1930-х рр. – практичну сторону їх культурної праці. Також у міжвоєнний період зросла кількість повідомлень про кооперативну та політичну заангажованість жіноцтва.

Водночас помітна «галузева прихильність» часописів до певних тем: кооперативні газети більше описували економічну діяльність секцій господинь при «Сільському господарі» чи «Союзу українок», католицька преса – просвітницьку працю «Марійської дружини» тощо.

В австрійський та польський періоди з усіх означених тем переважали статті інформаційного характеру, аналітичні публікації стосувалися соціальної

та освітньо-виховної проблематики. Дискусії виникали з приводу політичних (партійності чи безпартійності) та ідеологічних питань (пошук нових принципів і методів праці), а також щодо розширення поля діяльності жіночих товариств тощо. Дописи ж про резонансні події (смерть О. Басараб, ліквідація «Союзу українок» та ін.) займали перші шпальти преси. Повідомлення про жіночі організації стали більш систематичними.

У періодиці 1880-х – 1918 рр. феміністичні товариства намагалися запровадити окремі рубрики в газетах радикалів, але вони існували недовго. У польський час – вже кожне з видань мало спеціальну сторінку, колонку тощо, як правило, схожу за назвою і змістом. Аналіз статей, присвячених культурно-просвітницькій діяльності показав прагнення товариств поєднати у цій сфері як практичні та теоретичні фахові знання, так і виховання жінок у національному дусі. Публікації засвідчують єдність усіх українських організацій, їх співпрацю для вирішення нагальних питань.

У підрозділі 3.3. – *«Висвітлення у пресі діяльності польських жіночих товариств»* – при дослідженні часописів з'ясовано, що польська періодика, як і українська, розглядала діяльність насамперед власних національних інституцій. Аналогічно висвітлювались і проблеми жіноцтва: наприкінці XIX ст. – питання освіти жінок; на початку XX ст. – удосконалення освіти та боротьба за рівноправ'я, особливо політичне; у роки Першої світової війни – відновлення Польської держави; у післявоєнний період – розбудова Польщі та боротьба за повні виборчі права.

Джерелознавчий аналіз повідомлень показав, що кожна з організацій мала свою сферу діяльності, але інколи ділянки їх роботи перетиналися в політичній та філантропічній площинах. Публікації були різні за обсягом, мали просвітницький і моралізаторський характер, написані лаконічно, доступно для пересічного читача. Автори висловлювали свою думку про товариства та прагнули якнайбільше зацікавити аудиторію. Більшість згадок про жіночі організації знаходимо в рубриці «Кроніка», хоча вони й поступалися докладністю звіткам про політичні події, питання економіки, освітнього й спортивного життя.

Помічено тенденцію, що протягом 1919 – 1930-х рр. у виданнях зростала систематичність та аналітичність статей про працю жінок. Це дає змогу детальніше простежити послідовність їх дій, зміни форм діяльності, її результати і вплив на громадськість. Вивчення публікацій також допомогло порівняти різні жіночі товариства в процесі праці та дізнатися про найнагальніші проблеми тогочасного суспільства, шляхи їх подолання галичанками.

У **висновках** підсумовано й узагальнено основні результати проведеного дослідження.

1. Українська та польська історіографії другої половини XIX – початку XXI ст. у вивченні преси як історичного джерела характеризуються значними напрацюваннями теорії, методики джерелознавчої евристики та критики цього виду джерел. У полі зору науковців перебувала різнопланова

періодика, але найбільшу увагу привертали часописи східної частини Галичини. Загалом здійснений аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що історія створення та діяльності організованого жіночого руху, відображення цих проблем у пресі і надалі залишаються евристично привабливими.

2. Основу джерельної бази дисертації склала преса, яка широко представлена в бібліотеках Львова, Кракова, Варшави. Використані у роботі матеріали дозволили здійснити систематизацію виявленої та опрацьованої періодики; увести до наукового обігу нові джерела – не досліджені раніше видання; охарактеризувати як висвітлювалися на сторінках україно- та польськомовних видань організаційні питання жіночих товариств, їх різнопланова діяльність тощо. Доведено, що матеріал часописів є достатньо репрезентативним для вивчення історії жіночого руху у східній частині Галичини.

Застосовані у роботі принципи й методи наукового дослідження дозволили комплексно підійти до розкриття теми та виявити значний інформативний потенціал періодичних видань у питаннях становлення та розвитку жіночого руху, охарактеризувати фактичний матеріал часописів, вивести статистичні дані тощо.

3. Встановлено залежність кількісного представлення матеріалів про жіночі товариства від загального стану розвитку феміністичного руху, його організаційної розбудови. В австрійський період жіночі товариства тільки починали своє становлення. Їх видавнича діяльність характеризувалася нерегулярністю і короткою тривалістю, тому кількість повідомлень про організаційний аспект жіночих об'єднань була невеликою. У міжвоєнний період із набуттям досвіду структурної розбудови товариств інформація про них набувала більш систематичного характеру. Проте в обох періодах часописи слугували комунікативно-інформаційним засобом в ієрархічній структурі товариств.

Переважно публікувалися статті з організаційних питань – написані в офіційно-діловому та публіцистичному стилях, у жанрі кореспонденцій та інформативних повідомлень. Значно менше представлені оцінні судження авторок. Вивчення структури публікацій та їх змістової наповненості засвідчив компетентність дописувачів.

В українських громадсько-політичних виданнях представлені публікації про різні товариства галичанок, епізодично – польок. Помітна поява дискусійних статей щодо ідеологічних принципів життя жіночих спілок.

Однією з ключових тем газетних матеріалів стало висвітлення Українського жіночого конгресу 1934 р., який більшість видань сприйняли як важливий крок до згуртування жіноцтва, як піднесення рівня його національної самосвідомості та творення нової ідеологічної парадигми.

4. Репрезентативність польських часописів для жінок з питання організаційної розбудови товариств є достатньо високою. Встановлено, що в 1880-х – 1918 рр. для них, як і для української жіночої преси, були характерні

короткотривалість існування, невелика кількість видань, професійний склад редакційних колегій, що гуртували активісток емансипаційного руху. У публікаціях того часу чільне місце займали ідеологічні питання.

Польська громадсько-політична преса відзначається багатим фактичним матеріалом про жіночі об'єднання, звітами із їхніх філій. Водночас основна увага була зосереджена на освітніх та військових спілках.

У 1919 – 1939 рр. висвітлення організаційних засад діяльності товариств відбувалося переважно у дописах у загальних відділах часописів, рідше в окремих рубриках. Статті польських авторів містили організаційні поради та детальний опис структури відділів об'єднань.

5. На основі аналізу широкого комплексу публікацій в українській та польській періодиці з питань багатоманітної діяльності жіночих товариств виявлено такі особливості:

- взаємна малозгадуваність про жіночі організації іншої нації;
- на різних етапах розвитку українського та польського феміністичних рухів преса фокусувалася на актуальних на той час для галичанок проблемах: освітніх, політичного рівноправ'я, соціальних гарантій, економічної самодостатності;

- публікації політичного характеру в австрійський період займали одні з ключових позицій у пресі й містили вимоги жінок щодо досягнення рівних виборчих прав, відбивали їхню боротьбу за право голосу. У міжвоєнне двадцятиліття провідними для видань стали такі проблеми, як: участь у виборах різних рівнів, удосконалення системи голосування, підтримка своїх політичних сил, захист національних інтересів у міжнародних жіночих інституціях. Водночас українські часописи цікавилися політичними подіями в інших етнічних землях, відстоювали ідею державності, публікували дискусії щодо партійної належності, порушували питання утисків з боку влади. Натомість польські – захищали ідею територіальної цілісності Польської держави;

- в статтях української періодици австрійського періоду з господарської тематики переважали питання економічного рівноправ'я та активізації діяльності жіноцтва у цій сфері. У міжвоєнний час зросла кількість таких повідомлень. Їх метою було докладніше висвітлювати різноманітні форми праці галичанок. Статті, присвячені економічній діяльності українських спеціалізованих товариств, характеризувалися глибоким аналізом наявних проблем та порадами, як їх вирішити.

У польській пресі в досліджуваний період також переважали публікації, у яких йшлося про право жінок на працю, підтримку національного виробника, розвиток місцевої промисловості, представлення виробів членкинь спеціалізованих кооперативів за кордоном;

- у пресі широко висвітлювалися проблеми культурно-просвітницької діяльності жіночих організацій: підвищення освітнього рівня галичанок, покращення шкільної програми, доступу до вищої освіти, надання стипендій для дівчат, а також філантропічна діяльність. У міжвоєнний час посилювалася праця у піднятті національної самосвідомості.

6. Істотне значення для розкриття провінційного жіночого руху мають матеріали повітових україно- та польськомовних газет. У досліджуваній період вони проявляли більшу зацікавленість до місцевих жіночих товариств, які часто були філіями спілок зі Львова. Публікації з'являлись у формі статей інформаційного та аналітичного характеру, але були менші за обсягом порівняно зі статтями центральних видань, дуже деталізовані, часто анонімні, розміщені в окремих рубриках. Найбільша увага в українській пресі приділялася організаційним і культурно-просвітницьким питанням, у польській – досить широко висвітлювалися ще й політичні проблеми.

7. Наявність у провідних часописах східної частини Галичини сторінок, спеціально присвячених жіночому рухові, свідчить про дедалі більше поширення феміністичних ідей та бажання редакцій не тільки ознайомлювати, а й пропагувати їх серед суспільного загалу. Тому досліджувані видання мають велику вагу як історичні джерела для вивчення ідеології, ціннісних орієнтацій різних жіночих товариств, а також еволюції мети емансипаційного руху – досягнення рівноправного становища жінок у суспільстві.

8. Статистичний аналіз отриманої інформації, оформлений у відповідні діаграми, таблиці, дав підстави виокремити такі закономірності: частіше у виданнях зустрічаються статті інформаційного, ніж аналітичного характеру (винятком було кілька жіночих часописів); на ранніх етапах феміністичного руху у жіночих виданнях та в газетах релігійного характеру значну увагу приділяли питанням організації, серед тематики переважали публікації культурно-просвітницького напрямку.

Проведене комплексне дослідження дозволяє стверджувати про важливу роль публікацій періодики, як історичного джерела для висвітлення різних складників жіночого руху в східній частині Галичини окресленого періоду. Водночас нове прочитання вже відомих та введення до наукового обігу раніше не відомих пресових джерел відкриває нові перспективи ґрунтовнішого, комплексного вивчення різноманітних питань феміністичного руху на регіональному рівні.

ПУБЛІКАЦІЇ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України

1. Кочкодан В. Відображення діяльності жіночих товариств Східної Галичини в україномовній періодиці (1914 – 1939 рр.). *Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»*. Івано-Франківськ, 2013. Ч. 22–23. С. 546–551.
2. Кочкодан В. Відображення діяльності польських жіночих товариств у газеті «Kurjer Stanisławowski» («Кур'єр Станіславівський») упродовж 1910 – 1930-х рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, 2013. Вип. 2. Частина 1. С. 241–245.

3. Кочкодан В. Українська преса про Жіночий Конгрес у Станіславові 1934 року. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія*. Тернопіль, 2014. Вип. 1. Частина 2. С. 201–205.

4. Кочкодан В. Газета «Діло» про діяльність українських жіночих товариств Східної Галичини у міжвоєнний період. *Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»*. Івано-Франківськ, 2015. Вип. 27. С. 321–329.

5. Кочкодан В. Організація жіночих товариств Східної Галичини на сторінках їхньої періодики (кін. ХІХ ст. – 1939 р.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Серія : Історія*. Вінниця, 2017. Вип. 25. С. 381–387.

Статті у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами даних

6. Кочкодан В. Жіночі товариства Східної Галичини на сторінках польської преси (1900 р. – 1939 р.). *Гілея : науковий вісник*. Київ, 2016. Вип. 107. С. 40–45. (Index Copernicus)

Статті у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій

7. Кочкодан В. Преса про українське жіноцтво Східної Галичини у контексті регіональних державотворчих процесів (1914 – 1939 рр.). *Україна–Цивілізація. Том 5. Утвердження українського цивілізаційного простору : духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку* : зб. наук. праць Х Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 3 – 4 листопада 2016 року). Ужгород, 2016. С. 138–147.

8. Кочкодан В. Періодичні видання про діяльність релігійних жіночих товариств Східної Галичини у 1900 – 1939 рр. *Науковий вісник Івано-Франківського Богословського Університету “Добрий Пастир”. Серія : Теологія* : зб. наук. праць конф. «Митрополит Андрей Шептицький в релігійно-церковному та громадсько-культурному житті України» (до 150-річчя з дня народження; м. Івано-Франківськ, 26 листопада 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. Вип. 8. С. 144–154.

9. Кочкодан В. Використання контент-аналізу в українському пресознавстві на прикладі діяльності жіночих товариств Східної Галичини (1919 – 1939). *Теорія і практика актуальних наукових досліджень* : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 – 29 квітня 2018 року). Одеса, 2018. С. 62–66.

АНОТАЦІЇ

Кочкодан В. Р. Преса як джерело вивчення діяльності жіночих товариств Галичини (1884 – 1939). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2019.

Наукова робота має джерелознавчий характер, у своїй основі спирається на періодичні видання. Завдяки комплексному дослідженню преси останньої чверті XIX ст. – 30-х рр. XX ст., яка зберігається в бібліотеках та архівах Львова, Івано-Франківська, Тернополя, Варшави та Кракова, проаналізовано відображення у часописах організації та громадсько-культурної діяльності жіночих товариств Галичини. У дослідженні визначено ступінь наукової розробки теми авторами оглядів кінця XIX – першої третини XX ст., а також радянськими, українськими закордонними, сучасними українськими та польськими вченими.

За допомогою загальнонаукових, історичних, статистично-математичних методів було виявлено закономірності у висвітленні жіночого руху цього періоду на сторінках часописів. Завдяки джерелознавчій евристиці та критиці в науковий обіг уведено нові статті з цієї проблеми.

Здійснено загальну характеристику видань, їх класифікацію відповідно до обраної теми. Мовний та гендерний принципи поділу допомогли здійснити порівняння українських / польських та жіночих / громадсько-політичних видань, виявити схожість (питання культурно-освітньої, економічної чи політичної діяльності) та відмінність (мета, організаційна структура тощо) між ними. Отримані при аналізі часописів відомості оформлено у вигляді діаграм та таблиць.

Ключові слова: преса, жіночі товариства, Галичина, організація, громадсько-культурна діяльність, статистичні методи, Український жіночий конгрес.

Кочкодан В. Р. Пресса как источник изучения деятельности женских обществ Галиции (1884 – 1939). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Государственное высшее учебное заведение «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника». – Ивано-Франковск, 2019.

Научная работа в своей основе опирается на периодические издания, то есть имеет источниковедческую специфику. Благодаря комплексному исследованию прессы последней четверти XIX в. – 30-х гг. XX в., которая отложилась в библиотеках и архивах городов Львова, Ивано-Франковска, Тернополя, Варшавы и Кракова, проанализировано отображение в журналах организации и общественно-культурной деятельности женских обществ Галичины. В исследовании определена степень научной разработанности темы авторами обзоров конца XIX – первой трети XX вв., а также советскими,

украинскими зарубежными, современными украинскими и польскими учеными.

С помощью общенаучных, исторических, математических методов выявлены закономерности в освещении женского движения данного периода на страницах периодических изданий. Использование методов источниковедческой эвристики и критики позволило ввести в научный оборот новые статьи по данной проблеме.

Проведена классификация изданий и представлена их общая характеристика. Языковой и гендерный принципы разделения помогли осуществить сравнение украинских / польских и женских / общественно-политических изданий, выявить сходства (вопросы культурно-образовательной, экономической или политической деятельности) и различия (цель, организационная структура и т. п.) между ними. Полученные данные анализа изданий оформлены в виде диаграмм и таблиц.

Ключевые слова: пресса, женские общества, Галичина, организация, общественно-культурная деятельность, статистические методы, Украинский женский конгресс.

Kochkodan V.R. Press as a source of the study of the activity of women's societies of Galicia (1884 – 1939). – Manuscript.

The dissertation for PhD degree in History, specialty 07.00.06 – historiography, source study and special historical disciplines. – A Higher State Educational Institution Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Ivano-Frankivsk, 2019.

A scientific work is based on periodicals, so it contains source-specific features. Due to the combined study of the press of the late 1920 – 1930 s, located in the libraries and archives of the cities of Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil Warsaw and Krakow, it was possible to analyze how the organization and public-cultural activity of the women's associations of Galicia were reflected in the magazines. The author determined the degree of the scientific research of the subject by Soviet, Ukrainian diaspora, contemporary Ukrainian and foreign scholars.

With the help of general scientific, historical, statistical and mathematical methods there were revealed the regularities in the coverage of the women's movement of this period on the pages of the periodicals. New articles on this issue were included thanks to the source-studying heuristic and critique in the scientific circulation.

It has been made a general description of the editions, their classification according to the chosen theme that was able to draw in the form of diagrams and tables. The used language and gender divisional approaches helped to compare Ukrainian / Polish and female / public-political publications, to identify similarities (issues of cultural, educational, economical or political activity), and differences (goals, an organizational structure, etc.) between them. The obtained data in the analysis of magazines managed to draw in the form of diagrams and tables.

Key words: press, women's societies, Galicia, organization, public-cultural activity, statistical methods, Ukrainian Women's Congress.

Підписано до друку 19.11.2019 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. 392. Тираж 100. Друк на ризографі.

ФОП Маївський Роман Степанович
76019 Івано-Франківськ, вул. Тичини, 43а.